

Inimkaubandusevastane tegevus maailmas. Põhja-ja Baltimaade kampaania tutvustus

Kristiina Luht

Inimkaubandus on kasvav probleem nii Eestis kui maailmas. Inimkaubandusega võitlemine on inimõiguste kaitsmise, aga ka riikliku ja rahvusvahelise julgeoleku tagamise vahend. NATO riikide tegevusvaldkonda kuulumise põhjuseks on tõsiasi, mis kehtib ka narko- ja relvakaubanduse puhul – rahasummad, mis selles kuritegevuse valdkonnas liiguvad, on juba nii suured, et hakkavad teatud tingimustel kujutama endast ohtu tervete riikide eksistentsile. Naisteärist saadavad suured sissetulekud suunatakse sageli seaduslikesse tegevustesse ja investeringutesse, mida tuleb pidada väga ohtlikuks tendentsiks. Euroopa Komisjoni memos 8.märtsist 2001 öeldakse, et kuigi eksisteerib ka väikesemahulist inimkauplemist üksikute kaasosalistega, on üldjuhul tegemist siiski suurte ettevõtetega ja rahvusvaheliste võrgustikega, organiseeritud "tööstusega", millel on nii poliitiline toetus kui majanduslikud ressursid ohvrite päritolu-, transiit- ja vastuvõtumaades.

Euroopa Liidus hakkas inimkaubanduse vastane võitlus poliitiliseks prioriteediks kujunema 1996.a. ja alates sellest on vastu võetud hulgaliselt olulisi seadusi, mis peaksid aitama inimkaubandust vähendada ja takistada. Inimkaubandus on enamikel juhtudel rahvusvaheline äri ning selle vastu võitlemisel on vaja nii riiklikul kui rahvusvahelisel tasandil koostööd teha. See peaks haarama kõiki huvitatud pooli - valitsusväliseid organisatsioone nii riiklikul kui rahvusvahelisel tasandil ning riigiasutusi, (kohtuid, politsei ja migratsioonivõime). Ideaalis tegutseks kodanikuühiskond koos riigiga.

Inimkaubandusealase seadusandlusega on maailmas suhteliselt segased lood, kuna probleemi on hakatud teadvustama alles viimastel aastatel. Esiteks muidugi seepärast, et Euroopas on inimkaubandus suurema hoo sisse saanud just viimastel aastatel seoses piiride lahtiminekuga ja elatustasemete erinevuse suurenemisega. Teiseks on usaldusväärseid andmeid inimkaubanduse kohta raske saada ja seega keeruline tõestada probleemi ulatust. Siin võib jälle nimetada probleemiks prostitutsiooni normaalseks pidamist – arvatakse, et tegemist on naiste vabatahtliku otsusega, millega riigil ega kellelgi teisel ei ole pistmist. Seega ei ole vaja ka olukorda uurida ega midagi selle muutmiseks ära teha.

Siiski, nagu juba öeldud, on suhtumine muutuma hakanud. 18.-20. septembril kohtusid Brüsselis kõigi Euroopa Liidu riikide ja kandidaatriikide esindajad, et rääkida sellest, kuidas ennetada inimkaubandust ja kuidas seda takistada. Osalejad olid tõeliselt kõrgetasemelised – peaministrid, justiitsministrid, sotsiaalministrid, Europoli juht, maffiavastase tegevuse juht Itaaliast, jne. Üheskoos arutati nii olukordi erinevates riikides kui võimalusi koostööks nimetatud teemadel. Pidevalt rõhutati piireületava koostöö ja eelkõige just kandidaatriikidega tegelemise vajalikkust. Paljuski näevad Lääneriigid nõrgema elatustasemega riike probleemidekitajana – sealt, ehk siis ka meilt, saabuvad neile töölubadeta inimesed, kes ei maksa makse, koormavad nende sotsiaal- ja politseiametnikke ja nõ toidavad kurjategijate taskuid. Samas nad

teadvustavad endale, et need on nende endi kodanikud, kes soovivad tarbida vaestest riikidest tulnud inimeste seksuaalteenuseid. Konverentsil arutati sellist dokumenti nagu Brüsseli deklaratsioon, mis vastuvõtmisel peaks andma riikidele alused oma riiklike tegevuskavade paikapanemiseks inimkaubandusega võitlemisel. Deklaratsioon koondab ühised põhimõtted selliseks tegevuseks. Olete ehk teadlikud, et Saksamaal on prostitutsioon legaliseeritud ja seetõttu on nende arusaam inimkaubandusest erinev kui näiteks Põhjamaades. Sellegipoolest püütakse leida ühendavaid probleeme ja küsimusi, millega koos tegeleda, sest nagu juba öeldud, ei saa riigid eraldi inimkaubanduse vastu edukalt võidelda.

Üsna tõsiselt tegeleb inimkaubandusega USA. Aastal 2000 võeti vastu Wellstone Akt, mille eesmärgiks on inimõiguste kuritarvitamise vastu võitlemine. Akt käsitleb inimkaubanduse ennetamist, pakub kaitset ja tuge neile, kes on selle ohvriks langenud ning karistust kauplejatele. Wellstone Aktiga kindlustatakse USA seadusandluse ja välisministeeriumi tegevuse seotus inimkaubanduse temaatikaga, sh immigratsiooniseaduste muutmine nii, et ohvreid ei saadetakse kohe välja, et nad saaksid turvakodudes vajalikku abi. Pakutakse abiprogramme, mis saavad jätkuda ka ohvri kodumaal, ja muidugi on olulisel kohal karistuste raskendamine. Saksamaa kui suurimaid inimeste vastuvõtjaid Euroopas omab väga konkreetseid seadusi inimkauplejate karistamiseks ning arendab ka aktiivset koostööd teiste riikide politseiga. Vastavaid seadusi on hakatud vastu võtma ka teistes riikides, ja ka Eesti seadusandlust vaadates tundub siiski, et ka olemasoleva põhjal peaks olema võimalik inimkaubitsejate karistamine.

Eesti juurde jõudes peab tunnistama, et inimkaubandust riiklikul tasemel veel tõsiselt probleemiks ei peeta. Aeg-ajalt tundub, et Eestis ei tegeletaks vist üldse sotsiaalsete probleemidega, kui mingit (näiteks EL poolset) välist survet ei eksisteeriks – paljude probleemide puhul vabandatakse nendega mittetegelemist riigi noorusega ja muude olulisemate teemade olemasoluga. Esile tõstetakse erinevaid majanduslikke, organisatoorseid ja muid probleeme, mis lahendamist ootavad. Kuigi, mis saaks olla olulisem inimesest. Seda on mõistnud mittetulundusühingud (MTÜ-d), tänu kellele igal pool maailmas avatakse turvakodusid, nõustamis- ja koolituskeskusi ning kes tegelevad ka aktiivselt ennetustööga. Mittetulundusasutustel ei ole aga peaaegu kunagi piisavalt ressursse, nad elatuvad projektidest, erinevate fondide ja sponsorite rahadest ning nende tegevuse jätkumine on seetõttu alati ebakindel. Õnneks on näiteks Põhjamaades paljud riigid mõistnud MTÜ-de tähtsust inimkaubanduse ohvrite ennetamisel ja rehabiliteerimisel ning toetavad nende tegevusi ka riigi kassast. Ja ega riik ei peagi kõike ise ära tegema, paljudel juhtudel piisaks majanduslikust toetusest usaldusväärsetele partneritele, kes siis rahvusvahelisel ja siseriiklikul tasandil probleemidega tegelevad. EL pöörab palju tähelepanu selliste MTÜ-de loomisele ja arendamisele, mis tegelevad inimkaubanduse vastu võitlemisega. 1996.a. rahastati *La Strada* projekti, mis tegeleb tänaseni Kesk- ja Ida-Euroopas naistega kauplemise ennetusega, keskendudes eelkõige Poolale, Tsehile ja Ukrainale. *New Transatlantic Agenda* raames toetasid Euroopa Liit ja USA ühiselt informatsioonikampaaniat Ungaris ja Bulgaarias, programmi viis läbi Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon. Eesmärgiks oli probleemi teadvustamine avalikkusele ja võimudele ning juriidilise ja meditsiinilise abi pakkumine ohvritele, samuti naiste hoiatamine välismaal töötamise ohtudest. 1999.a. toetati mittetulundusühingut *Anti-Slavery International* eesmärgiga identifitseerida võimalusi inimkauplejate paremaks kohtu ette toomiseks, keskenduti ka tunnistajate kaitsele

kümnes valitud riigis. Phare demokraatiaprogrammil on olnud suur roll nende projektide finantseerimisel, ja kampaaniaid kavandatakse mitte ainult kandidaatriikides, aga ka Venemaal.

Siiski on positiivseid muutusi märgata ka Eestis. Eesti on nüüd osaline rahvusvahelises kampaanias, mille eesmärgiks on võidelda naistega äritsemise vastu. Kampaania algatajaks oli Rootsi, esialgu ühinesid ideega kaheksa Põhjamaa ja Balti riigi soolise võrdõiguslikkuse eest vastutavad ministrid ning seejärel justiitsministrid. Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon algatas 2002 veebruaris oma meediakampaaniaga diskussiooni, nüüd tuleb selle teema käsitlemist jätkata, sest kuna Eesti majanduslik olukord ei ole sugugi nii hea kui sageli üritatakse väita, siis töövajajaid ehk potentsiaalseid ohvreid jätkub. Paraku jätkub ühiskonnas valitsevate hoiakute tõttu ka arusaam, et ühed inimesed võivad teisi osta, ehk siis naiste ostmist nähakse normaalsena. Nii kaua kui on nõudlust, tekitatakse ka pakkumine, kasvõi vägivaldselt. Nii et rasked majanduslikud tingimused ja soolisest ebavõrdsusest tingitud osade ühiskonnaliikmete halvem olukord on esialgu soodsaks pinnaseks inimkaubanduse jätkumisele ja Eestile veelgi tõsisema probleemi tekkimisele.

Põhja- ja Baltimaade kampaania naistega kaubitsemise vastu viiakse läbi 2002.a. Erinevates riikides erineval ajal ja vastavalt oma riigi vajadustele ning olukorrale. Eesti kampaania on eelkõige ennetuskampaania ja see koosneb erinevatest projektidest, uurimuslikest ja hariduslikest.

Kaks projekti kogusid andmeid Eesti olukorra kohta.

Esimene oli uurimus Eesti riigi suutlikkusest tõkestada ja ennetada naistega kaubitsemist. Projekti eesmärgiks oli koostada infomaterjal, mis võimaldaks kaardistada olukorda prostitutsiooni ja naistega kauplemise osas ning võimaldaks selgitada, milline on Eesti riigi ametnike (piirivalve ja toll, politsei, juristid, välissaatkondade töötajad jne) valmisolek nende probleemide tõkestamiseks ja ennetamiseks. Selle uurimuse raport valmib jaanuari alguseks. Koostatav infomaterjal peaks olema esimeseks sammuks riikliku naistega kaubitsemise tõkestamise ja ennetamise strateegia väljatöötamisel.

Teine on uurimus keskkoolilõpetajate teadlikkusest ja hoiakutest inimkaubanduse ja prostitutsiooni suhtes. See projekt on lõppenud ning selle tulemusi kuulete te põhjalikumalt seminari kolmandal päeval Marion Pajumetsalt. Lühidalt oli projekti eesmärk selgitada välja tüdrukute suhtumine välismaal töötamisse; kas nad suudavad näha seost ajalehtedes leiduvate pealtnäha lugupeetavate tööpakkumiste ja prostitutsiooni vahel; kui haavatavad ja kriitikavabad on potentsiaalsed ohvrid. Raportit kasutatakse ka edasiste tegevuste planeerimisel, kuna see annab mingi pildi eesti noorte tüdrukute mõttemaailmast.

Üks projekt seisneb üldhariduslikes õhtutes, mis hakkavad toimuma üle Eesti.

Projekti üldisemaks eesmärgiks on kogukonna inimkaubandusealase teadlikkuse tõstmine. Sihtrühmadeks on lapsevanemad, kohalik politsei, sotsiaaltöötajad, kohalike omavalitsuste juhid, naiste ümarlaudade esindajad, perekonnaõpetuse ja ühiskonnaõpetuse õpetajad, õpilasorganisatsioonide esindajad, klassijuhatajad.

Eesmärkideks on:

- tutvustada naistega kaubitsemise mõistet, selle põhjuseid ja tagajärgi;
- tutvustada võimalusi inimkaubanduse ennetamiseks;
- anda juhiseid, mida teha, kui selline asi on kellegagi juhtunud;
- analüüsida hoiakuid ohvrite suhtes ning
- tutvustada ja rõhutada kogukonna rolli ennetamisel.

Selliseid õhtuid on plaanis kaheksa ja need toimuvad Eesti erinevates kohtades. Selle projekti puhul oleme lootnud naisorganisatsioonide abile organiseerimisel ja oleme seda ka saanud. Kindlad kokkulepped on praegu Paldiski, Tartu ja Viljandi kohtumise asjus.

Noorteseminaril Living for Tomorrow toimub inimkaubanduseteemaline

Õppepäev. Sirle Blumberg juba rääkis teile LfT tegevustest. Tegemist on 8-päevase seminariga, mille sihtrühmaks on 14-18 aastased noored. Projekti eesmärk on anda noortele infot inimkaubanduse ja prostitutsiooni kohta, mis on tugevalt seotud teiste seminari teemadega: soolise ebavõrdsusega, teadlikkusega seksuaalsest tervisest ja turvalisusest, HIV-st, AIDS-ist, sugulisel teel edasikanduvatest haigustest, ning inimõigustest. Novembris toimuva seminari eesmärgiks on ka noorte omaalgatuse toetamine ja juhendamine, seda aktiivõppe meetodit kasutades. Kuni pooled Living for Tomorrow poolt koolitatud noortest jätkavad vabatahtlikku tööd, siis selle projekti teiseks eesmärgiks on seetõttu ka koolitada koolitajaid, kes jätkavad saadud teadmiste jagamist.

Ja muidugi on kampaania osaks seesama koolitus kus teie täna osalete. Samasugust kursust kuulavad ka üks grupp Pärnus ja üks Jõhvis. Nagu ka kutses oli öeldud, ootasime siia eelkõige inimesi, kes töötavad noortega iga päev ja omavad seetõttu häid võimalusi noorte teadlikkuse tõstmiseks, ennetades niimoodi nende ohvriks sattumist, aga ka inimesi, kelle töös võib mõni siin käsitletavatest probleemidest ette tulla ja kes suudavad kuidagi leevendada või koguni muuta midagi siin Eestis.

Värskeim idee on esseekonkurss noortele inimkaubanduse teemal. Koostöös MTÜ Loovkeskusega korraldame konkursi, mille parimad saavad auhinnaks raamatuid. Eesmärgiks on tutvuda noorte ideede ja mõtetega, samuti ärgitada noori mõtlema sellisel raskel teemal. Detsembrikuus toimub Tartus inimkaubanduse teemaline ümarlaud, kus ühtlasi jagatakse auhindu parimatele esseekirjutajatele.

Loodan väga, et selle kampaania käigus tekib aktiivne valitsusväliste organisatsioonide koostöö, mis tegeleks nii naistega kaubitsemise ennetamisega kui aitaks neid naisi, kes vajavad abi oma elu muutmisel. Selline koostöö jätkuks ka siis, kui kampaania lõppenud on. Kooli rolli suhtumiste kujundajana ei saa kuidagi alahinnata, seepärast loodan väga, et teil sellest kolmest päevast ka kasu on ja leiate võimaluse, kuidas siinkuuldut edasi anda.